

тенціалу України слід розпочинати, насамперед, з тих регіонів, які мають напружену еколого-економічну ситуацію та небезпечно високий рівень антропогенного навантаження на територію.

Література

1. *Богачев В.* Необхідність підвищення екологічної безпеки України // *Економіст*. — 2008. — № 9. — С. 12—14.
2. *Буркинський Б. В., Степанов В. Н., Харичков С. К.* Природопользование: основы экономико-экологической теории. — Одесса: ИПРЭИ НАН України, 1999. — 350 с.
3. *Данилишин Б. М., Чернюк Л. Г., Фащевський М. І. та ін.* Методологічні засади комплексного розвитку і розміщення продуктивних сил регіонів. — К.: РВПС України НАН України, 1998. — 161 с.
4. Оцінка стану сільськогосподарського землекористування та його впливу на біорізноманіття в басейні річки Дніпро на території Білорусії, Росії та України: Монографія / За ред. Трегяка О. М. — К., 2002. — 146 с.
5. *Эндерс А., Квернер И.* Экономика природных ресурсов: 2-е изд. — СПб.: Питер, 2004. — 256 с.

Статтю подано до редакції 25.04.12 р.

УДК 332.1:338.48

*О. Г. Богославец, асистент
кафедри регіональної економіки,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

РОЛЬ МІСЬКИХ ТУРИСТИЧНИХ ЦЕНТРІВ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена розробці теоретико-методологічних засад формування туристичної атрактивності міст, як одного з факторів залучення туристів до споживання туристичних послуг. У роботі розкрито головні фактори та суб'єктивні чинники вибору туристичних напрямів, виділені компоненти структурно-функціональної системи туристичних центрів. На прикладі Києва та Київської області проаналізовано різновиди історико-культурного туризму. Намічено шляхи збереження й відтворення туристичної атрактивності Києва.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: туристичний продукт, туристичні послуги, туристична атрактивність, міський туристичний центр, механізми управління.

АННОТАЦІЯ. Стаття посвячена розробке теоретико-методологічних основ формування туристическої атрактивності городів, як одного із факторів привлечення туристів к использованию туристических услуг. В работе раскрыты основные факторы и субъективные условия выбора туристических направлений, выделены компоненты структурно-функциональной системы туристических центров. На примере Киева и Киевской области проанализированы разновидности историко-культурного туризма. Намечены пути сохранения и воспроизводства туристической атрактивности Киева.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: туристический продукт, туристические услуги, туристическая атрактивність, городской туристический центр, механизмы управления.

ANNOTATION. The article is devoted to the working out of theoretical — methodological principles of formation tourist attraction in sightseeing of tourist towns, as one of the factors of drawing tourists to the consumption of tourist services. The main and subjective factors in the choice of tourist trends are revealed in the article. The author analyzes the components of structural-functioning system of tourist centers. The variety of historical tourism is marked out and analyzed in the cite as example of Kyiv and Kyiv region. The ways of preservation and renew of tourist attraction of Kyiv and Kyiv region are traced.

KEY WORDS: tourist product, tourist services, tourist attraction, tourist center, management mechanism.

Постановка проблеми. В умовах складних трансформаційних процесів, що відбуваються в Україні, особливої актуальності набуває проблема формування нової концепції розвитку великих міст. Туристична галузь виступає вагомою складовою реформування їх соціально-господарського комплексу, джерелом наповнення бюджету, напрямом розв'язання соціально-економічних проблем. Туристичний бізнес є одним із динамічних і прибуткових серед галузей сучасного світового господарства. Досвід засвідчує, що обсяги надходжень від міжнародного туризму в світі неухильно зростають — з 1950 до 1999 років вони збільшилися у 200 разів [2]. Україна посідає одне з провідних місць за рівнем забезпеченості цінними природними та історико-культурними ресурсами, здатними генерувати значний інтерес у вітчизняних і іноземних туристів.

Однак, низька якість складових національного туристичного продукту, зокрема, непристосованість значної частини природних територій та об'єктів культурної спадщини для туристичних відвідувань, неефективність їх використання та інші фактори, уповільнили темпи росту основних показників туристичної галузі за останні роки [3].

Аналіз останніх досліджень. Особливості рекреації і туризму, як специфічного виду діяльності, ґрунтовно досліджені у працях В. І. Азара, М. А. Ананьєва, О. О. Бейдика, П. М. Зачиняєва, В. А. Квартальнова, Ф. Котлера, М. Е. Немоляєвої, Харріса Годфрі, Л. Ф. Ходоркова та інших вчених.

Поряд з тим, вимагають поглибленого вивчення методологічні та методичні аспекти формування передумов розвитку туристичної галузі на регіональному рівні, засади підвищення її конкурентоспроможності. Це визначає актуальність вивчення засобів залучення туристів до споживання регіонального туристичного продукту, головним із яких є, на нашу думку, туристична атрактивність території. Важливим є також виділення напрямів оптимізації розвитку туристичної галузі в регіоні.

Мета дослідження полягає у визначенні головних факторів і суб'єктивних чинників вибору туристами певних напрямів; виділенні компонентів структурно-функціональної системи туристичних центрів; окресленні засад формування туристичної атрактивності регіону.

Виклад основного матеріалу. Специфіка розташування території, конкретні кліматичні умови, наявність об'єктів культурно-історичної спадщини у комплексі визначають рівень економічної доцільності планування певного туристичного напрямку. Крім того, для формування туристичної спеціалізації регіону, ураховуються нові уподобання на ринку споживання турпродукту. Своєчасна адаптація до їх змін впливає на туристичний попит в регіоні та, відповідним чином, трансформує його пропозиції.

Визначають три головні фактори, що впливають на розвиток туристичної галузі. Їх називають потрійним «А» туризму [4]:

— доступ (*Access*) — міра географічної доступності та грошової вартості реалізації певного маршруту;

— зручності (*Amenities*) — інфраструктурні можливості задоволення базових потреб туриста (готелі, ресторани, стоянки для автомобілів тощо);

— атракції (*Attractions* від латин. «*attractio*» — притягування) — привабливість місць відвідування туристами, залежно від мотивації подорожі (наприклад море, музеї).

Однією із сучасних тенденцій у споживанні туристичного продукту є важливість змістовного наповнення дозвілля під час відвідування конкретного туристичного напрямку. Тому винятково важливою є організація дозвілля туристів.

До суб'єктивних чинників, що впливатимуть на вибір турпродукту належать наступні: вік, рівень доходів туристів, їх ставлення до власного здоров'я, спосіб життя, культурно-освітній рівень тощо. Зазначені особливості збільшують попит на відпочинок, де мистецтво, культура та історія грає більш вагому роль.

Місця збереження пам'яток історії і культури формують туристичні райони, вузловими пунктами яких є туристичні міста. Їх культурно-історична насиченість адекватно забезпечує подорожуючих у змістовних розвагах, паломництві, діловому туризмі тощо.

Місто, як туристичний центр, має володіти специфічною культурно-історичною стилістикою — від естетичної привабливості кожного окремого кварталу до Центральної зони рекреації та комерції (ЦЗРК). Англійськомовний аналогом її є CRCD (Center of recreational and commercial district). Ця зона повинна бути комплексною, поліфункціональною, постійно стимулювати зацікавленість туристів та місцевих жителів. Для туристів ЦЗРК виступає своєрідним ядром міста, а для мешканців — зоною рекреації [1]. У структурно-функціональному відношенні ЦЗРК туристичних міст має включати низку компонентів:

- а) пішохідну вулицю або пішохідний квартал;
- б) місця масових розваг (на засадах традиційної національної та сучасної культури);
- в) локальну торговельну мережу;
- г) невеликі бари;
- д) сцени та майданчики для проведення масових заходів, концертів, мистецьких традиційних свят тощо.

У рекреаційних системах підсистеми природних і культурних комплексів формують ядра їх туристичної атрактивності. На відміну від природного, історико-культурний фактор наділяється рисами рухомості та нерухомості, володіє своєю історичною динамікою. У сучасній інтерпретації культурний ландшафт володіє

властивістю автентичності й цілісності, як сконцентрований об'єкт історико-культурної спадщини.

Здійсненню туристичної атрактивності історико-культурному туризму сприяє низка його різновидів.

1. Історичний туризм сприяє ознайомленню з пам'ятками людської цивілізації та соціально-економічної культури. Увагу численних туристів привертають архітектурні ансамблі стародавніх міст, історичні руїни, пам'ятки військової культури.

2. Туризм архітектурної культури презентує архітектурні ансамблі, палацові комплекси, культові споруди й храми; малі архітектурні форми (вежі, арки, пантеони тощо); гідротехнічні споруди (греблі, канали), портово-промислової та рекреаційної архітектури. Причому, специфіка архітектури різних країн та народів є атракційно-утворюючою для формування потоку зарубіжних туристів.

3. Туризм міського середовища та культури формується, ґрунтуючись на специфіці ландшафтно-планової організації й забудови міст.

4. Музейний туризм будується на потенціалі музеїв, виставок, історико-культурних заходах і презентаціях. Музеї, як тематичні експозиції історико-культурних цінностей, є концентрацією високої атрактивності, особливо для зарубіжних туристів.

5. Туризм у галузі мистецтв і літератури сприяє перегляду творчої спадщини діячів літератури, театру, кіно, довершених зразків скульптури, художніх промислів, сценічної діяльності театрів тощо.

6. Туризм тематичних парків базується на засадах цінностей штучних ландшафтів. Вони поділяються на селитебні, рекреаційні, спортивно-оздоровчі, промислові, транспортні за функціональним призначенням.

З метою посилення привабливості міста та збільшення його туристичного потенціалу на межі з передмістям створюються спеціалізовані рекреаційні зони.

Місто Київ і Київська область, безперечно, відповідають сучасним вимогам до міжнародних туристичних центрів. Цей регіон визнано переможцем Всеукраїнської професійної туристичної програми «Кришталева лелека» у номінації «Мекка туризму». У Києві міститься близько 2148 історико-культурних пам'яток, з яких 447 національного значення й 39 — міжнародного. В цілому, весь історичний центр Києва, окреслений паго-

рбом між Дніпром і Либіддю, правомірно вважати цінним історичним ландшафтним містобудівним утворенням. Загальна площа історичної забудови Києва дорівнює 20 % від загальної забудови міста.

Усього в Києві налічується 106 об'єктів містобудівної спадщини. За історичними, ландшафтними та містобудівними ознаками забудовані території поділяються на 12 частин. Це, передусім, Давньокіївський історичний центр міста, з Княжою горою, ансамблем Софійського монастиря й заново відтвореним Михайлівським Золотоверхим монастирем, ландшафтний комплекс, розташований на Печерську, який об'єднує споруди Києво-Печерської Лаври й Старої Печерської фортеці. На території Лаври, площею 22 га, протягом дев'яти століть складався архітектурний ансамбль, який нині включає у себе 168 пам'яток історії та культури; з них 40 об'єктів включено до Списку пам'яток Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

За площею зелених насаджень Київ входить до трійки «найзеленіших» столиць Європи (нарівні з Віднем та Осло), тут створено 92 парки культури і відпочинку, 50 великих скверів. Крім того у місті діють три ботанічних сади, зоологічний та дендрологічний. Основою системи зелених насаджень Києва є водно-зелений діаметр довжиною 30 км й шириною 1,5—5 км, який включає акваторію Дніпра з островами, а також прибережні парки та лугопарки. Дніпровські парки не лише виконують рекреаційні функції, а й естетично завершують цілісний ансамбль міста. У процесі реалізації подальших планів забудови і реконструкції столиці, модернізації її транспортної інфраструктури, слід враховувати, що зелені насадження та географічний рельєф Києва утворюють органічний синтез з його архітектурними пам'ятками.

Фахівцями туристичної мережі міста проводиться біля 100 тематичних екскурсій, включаючи перегляд об'єктів, пов'язаних з перебуванням у Києві визначних вітчизняних і зарубіжних діячів культури і науки. Чисельні культурно-меморіальні пам'ятки містять інформаційний, естетичний й інтернаціональний потенціал, а також підвищують туристичну цінність регіону у іноземних туристів.

Українська культура також представлена у київських музеях та театрах. У Києві зосереджено понад 100 музеїв, 31 театр і 19 концертних залів, 141 культова споруда [5].

Більшість населених пунктів Києва і області містять привабливі для туристів об'єкти, різноманітні за тематикою. На Київ-

щині функціонує розгалужена мережа музеїв, представлена понад 6 тисячами пам'яток історико-культурної спадщини, домінуючими з яких є культові споруди XVI—XIX століття. Налічується вісім міст Всеукраїнського історичного значення, вісім об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення та 15 — місцевого, функціонує два регіональних ландшафтних парки. Крім того, в області налічується 37 зон розваг та відпочинку туристів, серед яких туристично-культурний об'єкт «Парк Київська Русь» в Обухівському районі. Функціонують кінноспортивні й гірськолижні комплекси, сноуборд-парки, тенісні та гольф-клуби, зоопарки тощо. Туристам пропонується широкий спектр можливостей для відпочинку з різноманітними уподобаннями; пропонують прогулянки на конях, риболовлю, полювання, участь у майстер-класах з виготовлення традиційних українських народних ремесел, сувенірної продукції. У парках архітектури та побуту просто неба (с. Пирогове, м. Переяслав-Хмельницький) практикується атракційне проведення календарних свят.

Аналіз характеру та напрямів використання історико-культурної спадщини м. Києва та Київської області, у контексті комплексних показників соціально-економічної діяльності, засвідчує, що вони відбувається з чисельними порушеннями. Наслідками недбайливої та безвідповідальної експлуатації складових може стати їхня втрата назавжди.

Стратегія реалізації подальших дій зі збереження й відтворення історико-культурної спадщини Київського регіону фіксується у низці документів місцевого, регіонального та національного рівня, включаючи такі положення [5]:

- здійснення історико-архітектурної оцінки об'єктів показу та підтримка у їх належному стані;

- поступовий розвиток історико-культурної потенціалу міста за умови регенерації його історичної забудови;

- розумне обмеження забудови історичного центру української столиці; реконструкція та забудова її території, з урахуванням традиційної містобудівної концепції та архітектурного стилю;

- формування мережі радіальних туристичних маршрутів з Києва до інших регіонів і міст, які становлять інтерес для іноземних і вітчизняних туристів;

- розвиток індустрії дозвілля і розваг, та розбудова мережі культурно-видовищних закладів і музеїв туристичного значення,

будівництво гірськолижних трас, тенісних кортів, аквапарків, гольф-полів, тематичних парків;

— розробка та проведення знакових заходів культурно-пізнавального і спортивного характеру; практикування фольклорних фестивалів, й мистецьких свят у структурі подієвого туризму;

— створення і модернізація паркових та лісопаркових територій у комплексі з облаштуванням окультурених для відпочинку міських водоймищ.

Міська функціональна система туристичних центрів крім туристичної атрактивності передбачає наявність, принаймні, чотирьох підсистем, потрібних для формування високоякісного туристичного продукту. До них відносяться:

— система обслуговування, спрямована на задоволення потреб рекреантів у проживанні, харчуванні, інших побутових і сервісних послугах;

— система транспорту;

— система дорожньо-туристичних покажчиків;

— система контролю якості обслуговування, страхування й особистої безпеки.

На жаль, сучасні напрями функціонування українських міст становлять загрозу їх туристичній привабливості. Розвиток туристичних центрів має балансувати між принадою отримання максимального прибутку й збереженням природного та історико-культурного потенціалу, за умови забезпеченості належної якості життя місцевих громадян.

Висновки. Виділені методологічні засади залучення туристів до споживання туристичних послуг, дають можливість окреслити шляхи підвищення ефективності функціонування туристичної галузі регіону.

Ефективне використання досліджених чинників туристичної привабливості регіону дозволить визначити стратегію формування регіонального туристичного продукту.

Література

1. Ван Циншен. Историко-культурный туризм и развитие туристических городов // Культура народов Причерноморья. — Симферополь, 2002. — № 35. — С. 11—15.

2. *Годфри Харрис, Кеннет М. Кац.* Стимулирование международного туризма в XXI веке. — М.: Финансы и статистика, 2000. — 240 с.

3. Готелі та інші місця для тимчасового проживання: Статистичний щорічник. — К.: Державний комітет статистики України, 2010. — 204 с.

4. Створення та діяльність туристичних інформаційних центрів в Україні: Практичний посібник / за ред. Вольфа Рінова. — К.: Державна туристична адміністрація України, 2006. — 176 с.

5. Концепція розвитку туризму в м. Києві до 2010 року / Організаційно-правові акти Київради щодо питань туризму в м. Києві. — К.: КУТЕП, 2004. — 108 с.

6. *Тронько П. Т.* Історія міст і сіл України. — К.: Інститут академії наук УРСР, 1971. — 790 с.

Статтю подано до редакції 28.04.12 р.